

MINISTERUL SĂNĂTĂȚII, MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE AL
REPUBLICII MOLDOVA

*Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie “Nicolae Testemițanu”
din Republica Moldova*

*Catedra Filosofie și Bioetică
Centrul Național de Bioetică din Republica Moldova*

Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, antropologiei, filosofiei și medicinei

Materialele Conferinței a 25-a Științifice Internaționale

*Culegere de articole științifice
Vol. 25*

The survival strategy in terms of bioethics, anthropology, philosophy and medicine

Materials of the 25th International Scientific Conference

*Collection of scientific articles
Volume 25*

**Redactor responsabil,
dr. habilitat în filosofie, prof. universitar
Teodor N. Țirdea**

**CHIȘINĂU – 2019
CEP „Medicina”**

Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, antropologiei, filosofiei și medicinei. Materialele conferinței a 25-a științifice internaționale // Culegere de articole științifice. Ediția 25.

Red. responsabil dr. hab. în filosofie, prof. univ. **Teodor N. Țirdea**.
- Chișinău: CEP "Medicina", 2019. – 204 p.

Aprobat

de Colegiul de redacție al Culegerii de articole al Conferinței a 25-a Științifice Internaționale din 21 august 2019
Procesul verbal Nr.1

Colegiu de redacție:

Țirdea Teodor N. (R. Moldova) dr. hab. în filosofie, prof. univ., acad.	- redactor responsabil
Cheshko Valentin (Ukraina) dr. hab. în filoz. prof.univ.	- membrul colegiului
Iaschevici Iadviga S. (R. Bielorusia) dr. hab. în filosofie, prof. univ.	- membrul colegiului
Ioan Petru (România) dr. hab. în filoz. prof.univ.	- membrul colegiului
Mihail Rarița (România) dr. în filoz. conf. univ.	- membrul colegiului
Ojovanu Vitalie I. (R. Moldova) dr. hab. în filosofie, conf. univ.	- membrul colegiului
Pustovit Svetlana (Ukraina) dr. hab. în filoz. prof.univ.	- membrul colegiului
Sîciiov A.A. (Rusia) dr. hab. în filoz., prof. univ.	- membrul colegiului
Ursul A.D (Rusia) academician RM, dr.hab., prof. univ	- membrul colegiului

În culegerea de față sunt incluse materialele *Conferinței a 25-a științifice internaționale* cu genericul „**Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, antropologiei, filosofiei și medicinei**”, în cadrul căreia au fost examinate probleme ce țin de elaborarea mecanismelor și instrumentarilor de asigurare a securității umane, de protejare a sănătății publice din perspectiva cunoștințelor bioetice, antropologice, filosofice și medicale. Ediția curentă - **Vol. 25** reprezintă o continuare a publicațiilor materialelor conferințelor științifice precedente în anii 1995-2018, îngrijite și editate de catedra Filosofie și Bioetică a USMF “Nicolae Testemițanu (Red. responsabil dr. hab. în filosofie, prof. univ. **Teodor N. Țirdea**). Lucrarea este adresată oamenilor de știință, studenților, rezidenților, practicienilor, tuturor celor ce sunt preocupați de problemele asigurării securității umane.

Recenzenți: *Tintiuc Dumitru*, dr. hab. în medicină, profesor universitar
Eșanu Anatolie, dr. în filosofie, conferențiar universitar

Publicarea materialelor în culegerea de față este realizată în redacția autorilor

Lucrarea de față a fost realizată în cadrul Proiectului „Promovarea și implementarea practică a bioeticii medicale în Republica Moldova”

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții
Strategia supraviețuirii din perspectiva bioeticii, antropologiei, filosofiei și medicinei = The survival strategy in terms of bioethics, anthropology, philosophy and medicine : Materialele Conferinței a 25-a Științifice Internaționale : Culegere de articole științifice : [în vol.] / col. de red.: Teodor N. Țirdea (red. resp.) [et al.] – Chișinău : Medicina, 2018 (Tipogr. "Print-Caro") – . – ISBN 978-9975-56-043-6.
Vol. 25. – 2019. – 204 p. – Univ. de Stat de Medicină și Farmacie "Nicolae Testemițanu" din Rep. Moldova, Catedra Filosofie și Bioetică, Centrul Naț. de Bioetică din Rep. Moldova. – Tit. paral.: lb. rom., engl. – Texte : lb. rom., engl., rusă. – Rez.: lb. rom., engl., rusă. – Bibliogr. la sfârșitul art. – 100 ex. – ISBN 978-9975-56-682-7.
17+1/14+614.2(082)=135.1=111=161.1
S 95

CUPRINS

Cuvînt înainte	8
Foreword	9

Partea I

ROLUL ȘI LOCUL PARADIGMELOR BIOETICE ÎN ELABORAREA ȘI REALIZAREA STRATEGIEI DE ASIGURARE A SECURITĂȚII UMANE

Banari Ion (or. Chișinău, Republica Moldova) <i>Determinări metodologice cu privire la studiul valorilor creștine în abordările bioetice</i>	10
Capcelea Valeriu (or. Bălți, Republica Moldova) <i>Locul și rolul datoriei morale în existența societății postmoderne</i>	16
Cheshko V.T. (Kharkiv, Ukraine) <i>As a stable adaptive strategy homo sapiens, NBICS technology and bioethics became evolution mechanism (anthropological and biopolitical essay)</i>	20
Leorda Ana (or. Chișinău, Republica Moldova) <i>Perspectivile aplicării principiilor etice în cercetările biomedicale</i>	23
Ojovanu V.I. (or. Chișinău, Republica Moldova), Cojocaru V. (or. Chișinău, Republica Moldova) <i>Aspectul axiologic al consilierii spirituale a deținuților</i>	27
Ostapenko B.I. (Kiev, Ukraine) <i>Methodological enquiry to belmont report</i>	31
Pustovit S.V. (Kiev, Ukraine), Palei L.A. (Kiev, Ukraine) <i>European bioethics: modern dimentions</i>	35
Rubanovici Ludmila (or. Chișinău, Republica Moldova), Rusnac Daniela (or. Chișinău, Republica Moldova) <i>Cunoașterea bioetică – mod de asigurare a calității în sănătate</i>	39
Sprincean S.L. (or. Chișinău, Republica Moldova) <i>Perspectivă de optimizare a sectorului de securitate din Republica Moldova cu aportul metodologic al bioeticii politice și concepției securității umane</i>	42
Țirdea T.N. (or. Chișinău, Republica Moldova) <i>Binomul «bioetica-nooetica» - un nou imperativ cheie al teoriei morale în epoca tehnologiilor planetare avansate: abordare discursiv-sistemică</i>	45
Бирюков В.С. (г. Одесса, Украина), Десятская Ю.В. (г. Одесса, Украина), Циунчик Ю.Г. (г. Одесса, Украина) <i>13 граней совершенства: этический аудит международного стандарта ISO 19011</i>	49

4. **Legeanr.** 211 din 19.10.2017 privind protecția animalelor folosite în scopuri experimentale sau în alte scopuri științifice // Monitorul Oficial, 2018, Nr.1-6/2.
5. **Rotaru T.S., Gavrilovici C.** *Cercetarea biomedicală și etica cercetării.* / Instituții și sisteme de sănătate. - București, Pro Universitaria, 2015.– P. 142-167.
6. **Țirdea Teodor, Cobzac Diana.** *Coeziunea dintre etica invairomentală și biodiversitate – obiectiv de protejare a patrimoniului existenței umane.* – Chișinău: Analele Științifice ale USMF „N. Testemițanu”.–2013.– P. 344-348.
7. **Курзанов А.Н., Заболотских Н.В.** *Экспериментирование на животных в рамках образовательного процесса в ракурсе биоэтики* // Международный журнал экспериментального образования. – 2013. – № 4. – С. 155-158.
8. **Мосолов С.Н.** *Этические аспекты клинических исследований в психиатрии.* XVI съезд психиатров России, Казань, 25 сентября 2015.[Электронный ресурс]: тезисы / под общей редакцией Н.Г. Незнанова. – СПб.:Альта Астра, 2015. — CD-ROM.
9. **Резниченко Л. А.** *Долгий спор о защите эмбрионов* // Человек. 2011. JSfe 3.– С. 125-140.
10. **Сорокина И.В., Оспанова Т.С., Мирошниченко М.С.** *Эксперименты с использованием лабораторных животных: некоторые биоэтические аспекты* // Философские проблемы биологии и медицины. Стандартизация и персонализация: сборник статей международной конференции. – 2015. – Вып.9. – С. 168-171.

ASPECTUL AXIOLOGIC AL CONSILIERII SPIRITUALE A DEȚINUȚILOR

THE AXIOLOGICAL ASPECT OF SPIRITUAL COUNSELING OF DETAINEES

Ojovanu Vitalie

Dr. hab. în filosofie

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”
or. Chișinău, Republica Moldova, catedra Filosofie și Bioetică

Cojocaru Viorel

Lect. univ.

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”
or. Chișinău, Republica Moldova, catedra Filosofie și Bioetică

Rezumat

Consilierea spirituală a deținuților constituie un subiect de actualitate pentru știința și practica socială contemporană. Există numeroase date ce indică eficiența consilierii în sistemul de penitenciar. Reperul teoretic de bază al consilierii spirituale este cel axiologic. O importanță teoretică esențială reprezintă relevarea registrului valorilor spiritual-morale implicate în procesul de consiliere a deținuților.

Summary

Spiritual counseling of detainees is a current topic for contemporary science and social practice. There are numerous data indicating the effectiveness of counseling in the penitentiary system. The basic theoretical milestone of spiritual counseling is the axiological one. Essential theoretical importance is highlighting the register of spiritual moral values involved in the process of counseling detainees.

Actuala perspectivă bioetică a subiectelor spiritual-morale în medicina contemporană porcede de la caracterizarea persoanei umane, incluzând componente ce definesc această entitate unică în univers prin integritatea sa specifică. Persoana umană, sau omul, constituie valoarea existențială supremă. Toate referințele, efectele, problemele se focalizează asupra persoanei umane. Medicina, în corespundere cu tendințele actuale sociale, determină nu doar starea de sănătate a populației, dar trasează și strategii de conservare a sănătății sau ameliorare a acesteia. Dacă raportăm condamnatul la starea firească umană, face parte și el din aceeași categorie, concomitent, însă, face parte din grupurile social-medicale vulnerabile. Pentru multe din țările europene menținerea sănătății psiho-somatice în mediul penitenciar devin obiective legislative, paralel cu cele de redresare a comportamentului. Persoana umană reprezintă o valoare obiectivă a tuturor timpurilor, fără de preț, fiind considerată în tradiția culturală a umanității drept o creație divină. Începând cu zorii civilizației au fost formulate diferite poziții filosofice privind viața, sănătatea și starea de bine.

Consilierea spirituală în mediul penitenciar se axează pe susținerea vieții, sănătății și integrității somatice și psihice a deținutului. Astfel, viața și sănătatea devin valori esențiale în procesul asistenței spirituale. Privitor la persoana privată de libertate, în postulatele de bioetică se delimitează câteva momente. Primul, și cel mai important dintre acestea, fiind sănătatea fizică și psihică, raportată la mediul

vulnerabil de habitatul limitat de libertate. Dacă sănătatea fizică dă tărie de rezistență, cea psihică este „încătușată” de libertate și persoana însăși. Viața umană, indiferent de condiție, constituie sensul valoric suprem al existenței, deoarece „existența n-are sens fără ca ea să fie concepută de forma vieții ce dispune de conștiință capabilă să mediteze asupra lumii înconjurătoare, asupra propriei ființe. În acest caz viața ca formă a existenței e privită abstract, însă în aspect axiologic este înțeleasă doar aparent abstract, în realitate doar concret” [5, p.192]. Subiectele privitor la raționalitatea menținerii vieții, calitatea vieții, manipularea cu viața, sacralitatea vieții, etc., de pe poziții axiologice pot fi abordate doar printrusustențarea vieții, mai ales în mediul de penitenciar unde frecvent se întâlnesc tentative și cazuri de suicid în rândul deținuților. Aici poate apărea situația conflictului valoric impus de realitatea socială sau psihică în care a ajuns individul. În acest context consilierea spirituală se axează pe ierarhizarea valorilor concepute și selectarea priorităților, adică a vieții și îmbunătățirea calităților ei. Totuși, în acest caz rezolvarea poate surveni prin implicarea bioeticii și a valorii sacralului.

Valoarea *vieții* în procesul consilierii spirituale se manifestă în mai multe ipostaze. Ea reprezintă cea mai importantă valoare nu numai din punct de vedere medical, ci și al întregii umanități, fiind cea mai enigmatică realitate existențială care determină întregul sens al ființei umane. Însăși consilierea spirituală a deținuților constă în protejarea vieții, salvarea, ridicarea nivelului spiritual calitativ prin prevenirea și anihilarea maximal posibilă a suferinței, sau transformarea ei în virtute veritabilă.

Problema vieții și a protejării ei a devenit azi mai actuală ca oricând. Faptul implicării mai multor domenii ale științei sau discipline indică la acuitatea importanței salvării vieții, inclusiv și prin factorul moral. Apariția și implicarea activă a bioeticii întru protejarea vieții denotă criza survenită în sistemul moral datorită și progresului tehnico-științific, criză care devalorizează viața. În urma cercetărilor realizate s-a constatat că o bună parte din deținuți au pierdut dimensiunea sacră a vieții și a morții, în urma unor deplasări de ordin moral-spiritual. Pe parcursul istoriei umane, anume sacralul a menținut integritatea doar valoarea vieții, ci și a unui întreg spectru de valori, constituind axa sistemului valoric.

Dacă viața în sens social contemporan este valoare supremă, valoarea vieții din punct de vedere medical este determinată de altă valoare – sănătatea. Ea fiind o „noțiune medicală, care reflectă starea de activitate vitală a omului, echilibrată optim cu mediul ambiant și e caracterizată printr-o stare fizică, spirituală și socială bună” [2, p.348]. Prin sănătate se manifestă la om vitalitatea, comoditatea fiziologică, psihologică și socială, calitatea traiului, integritatea fizică și psihică, definirea personalității. O poziție axiologică specială, abordată în mediul penitenciar, dar duplicitară există în cazul valorii „sănătate”. Primul sens este legat de integritatea sănătății, dacă deținutul este sănătos atunci e oportună menținerea și conservarea sănătății, iar dacă e bolnav, atunci necesită atingerea stării de sănătate prin diverse mijloace, inclusiv cele medicale. Al doilea sens reiese din faptul că sănătatea cuprinde un diapazon de stări ale individului privat de libertate, abordându-se prin prisma condiționării stării deținut sau, în general, de lipsa libertății. În acest caz sănătatea devine un fapt relativ, deoarece condamnatul poate avea o percepere falsă a stării sale de sănătate psiho-somatică, care de fapt nu e o sănătate normativă (din această categorie fac parte nu doar condamnații cu afecțiuni psihice, ci și cei cu tentativă de suicid, de șantaj, de simularea bolii, cei abandonați de familie, singuraticii, etc.). Deținuții din această categorie pot avea o percepție denaturată a stării de sănătate, sau pot avea o apreciere valorică denaturată, posibil și lipsa acesteia.

Sănătatea, conform ierarhiei valorilor, constituie valoarea ce urmează vieții, cu toate că mulți consideră anume sănătatea drept valoare supremă, formulând prin aceasta o definiție și o condiționare calitativă a vieții. Sănătatea privită prin cele două aspecte: sănătate somatică și psihică, în mediul de penitenciar i se atribuie al doilea aspect, concomitent fiind și obiectiv suprem de menținere adecvată a persoanei, fapt ce poate fi realizat eficace doar în consilierea spirituală a deținutului. În consilierea spirituală specială primul aspect se caracterizează prin oferirea pârghiilor spirituale necesare în urma cărora deținutul să dea dovadă de compliantă la tratament, să evite mecanismele de tortură și șantaj, utilizând propriul corp, inclusiv și omiterea simulării bolii. Pentru al doilea aspect o importanță majoră în mediul penitenciar o constituie consilierea spirituală, ce obiectivizează spre îmbunătățirea relațiilor dintre deținuți, dintre deținuți și angajații instituției penitenciare, oferindu-i mecanisme de protejare a individului în perioadele de criză. Vulnerabilitatea deținutului din momentul arestului se manifestă plenar în deformarea acestor valori: a vieții și sănătății, în primul rând. Tocmai acest motiv explică faptul că cele mai multe tentative de suicid se petrec în perioada primului an de detenție. Susținerea unui climat spiritual acceptat de condamnat în această perioadă revine consilierii spirituale. Majoritatea metehnelor umane survin anume din cauze psiho-sociale, generate de însuși mediul social și potențate de corelația deținutului cu anturajul său existențial.

O altă valoare, drept antipod al sănătății devine *boala*, care, de regulă, în unele condiții se manifestă ca factor valorizant. De fapt, aceeași situație poate surveni și în cazul prezenței la deținuți a unei spiritualități evoluată. Atare prezență valorică nu trebuie confundată cu evitarea consultațiilor medicale, a tratamentului, pe motive spirituale. De mult s-a recunoscut faptul că prin boală, suferință, se catalizează dezvoltarea spiritualității, conștiințiozității, inteligenței, moralității, etc., fapt posibil accesibil și pentru unii deținuți, în realitate însă majoritatea dintre cei bolnavi se manifestă intolerant în fața bolii, producând diverse curențe, inclusiv și în relațiile medic-pacient [3]. În condițiile contemporane boala descoperită devine valoare medicală în sensul buneii determinări a stării generale a organismului, depistării altor maladii inclusiv, în dependență de caz, din categoria celor genetice, infecțioase, sexual transmisibile, etc.

Moartea ca valoare în consilierea spirituală a deținuților este interpretată diferit, în dependență de situație. Moartea devine fenomenul cel mai enigmatic, misterios și afectiv, cu adânci repercusiuni psihologice, sociale și culturale. Pentru civilizația contemporană ea rămâne a fi concepută divers, fiind „încetare a vieții, oprire a tuturor funcțiilor vitale; în știință – noțiune medico-biologică, ce semnifică încetarea definitivă a vieții, sfârșitul inevitabil al organismului viu” [2, p.249]. Există multiple poziții conceptuale privitor la moarte, fapt ce a influențat cardinal asupra determinării statutului valoric al morții. În mediul penitenciar moartea este concepută diferit, în dependență de starea spirituală a deținutului. Cert e că în procesul consilierii spirituale apelarea la suportul valorii morții se face foarte subtil, evitând cu orice preț stimularea tentativelor de suicid. Din acest punct de vedere se poate utiliza tandemul „calitatea vieții” – „sacralitatea vieții” pentru a depăși situațiile de criză morală și spirituală în vederea contracarării tentativelor de suicid. Astfel că „sacralitatea este chiar o „calitate” a vieții și, în același timp nicio astfel de viziune nu poate neglija semnificativul cantitativ, empiric, material, prezent în conceptul de calitate” [1, p.91]. În acest context utilizarea conceptului „sacralitatea vieții” în procesul de consiliere spirituală în mediul penitenciar abordează valoarea morții prin ascensiune sacramentală, evitându-se postulatele religioase despre sinuciderea martirică, ocolind sensul de curmare a suferințelor fizice și psihice irezistibile, ce apelează la diverse metode de suicid.

Scopul de bază al consilierului spiritual, cât și a deținuților care a apelat la acesta, este susținerea integrității somatice și psihice a individului privat de libertate și anihilarea *suferinței*. În mediul penitenciar autohton se evidențiază tot mai des tendințe de curmare a vieții întru izbăvirea suferinței, care de fapt poartă un caracter de răzbunare și șantaj față de administrația penitenciarului și de întreaga societate. Suferința provocată de starea de sănătate precară a fost mereu în vizorul aprecierii social-culturale. Din perspectiva cercetătorilor care susțin că „suferința apare când se ignoră umanitatea și se impun condiții intolerabile” [4, p.182], atunci vectorul comparativ se îndreaptă spre condițiile mediului penitenciar. Nu doar condițiile și restricțiile instituției penitenciare aduc suferință deținutului, ci chiar conceptul de vulnerabilitate în fața acestor condiții și a societății induc condamnatul spre suferință profundă. Anihilarea directă a suferinței în acest mediu este egală cu oferirea libertății individului, care de fapt nu ține nici de factorul medical, social sau asistenței spirituale. Consilierea spirituală se axează pe reducerea suferinței, în unele cazuri, ajungându-se până la transformarea ei în veritabilă virtute. Diverse mecanisme susțin această metodă, experimentată în penitenciarele țărilor europene, abordată prin redefinirea valorilor morale comportamentale și ancorarea deținutului în procesul uzual social, susținut prin consilierea spirituală. De exemplu, mulți din condamnați sunt antrenați în depășirea fenomenului analfabetismului persistent în mediul penitenciar, în asistarea și sprijinirea deținuților bolnavi, mai ales a celor terminali, unde se conturează valoarea vieții, morții, suferinței, demnității umane, etc. Valorificarea suferinței până la conceperea sa sacrală poate genera alte orientări valorice în mediul penitenciar, de exemplu: demnitatea, încrederea, compasiunea, smerenia, răbdarea, etc.

Încrederea reprezintă o valoare specifică nu doar medicinei, ci și asistenței spirituale, psihologice, juridice, sociale, etc. Încrederea în medic și în alți specialiști ai instituției penitenciare este o valoare ce merită să fie accesată de către toate părțile. Există o problemă ce poate diminua importanța acestei valori – în mediul penitenciar deținutul nu are posibilitatea să-și aleagă medicul, psihologul, juristul, asistentul spiritual, etc. Un mecanism ce poate rezolva această situație în plan medical este semnarea acordului informat de către deținut, devenind ca parte cointereseată în relația medic-pacient.

Pentru întreaga societate *compasiunea* devine o problemă a orientării valorice extrem de actuală. Definită fiind ca o „stare psihică de receptivitate și sensibilitate în care se manifestă atât sesizarea, cât și coparticiparea activă la suferința sau nefericirea altei persoane: milă, compătimire” [5, p.240]. Unii cercetători susțin că această valoare necesită o formare consolidată încă din copilărie, totuși ea poate fi cultivată și ulterior, în dependență de trăsăturile individuale. Acest fapt s-a experimentat cu succes în

temnițele comuniste, unde condamnații politici își ispășeau termenul de detenție. Consilierea spirituală poate dezvolta eficient această valoare în perioada detenției, contracarând astfel diverse nonvalori ce predomină în mediul penitenciar, ca: răzbunarea, pâra, neglijența, șantajul, suicidul. În mediul privat de libertate viața trebuie salvată, îmbunătățită, susținută prin integritatea sa, nu doar ca act mecanic, rutinar, abstract, ci și ca o acțiune a propriei ființe umane.

Evoluarea cercetărilor în mediul penitenciar a reliefat o serie de probleme spiritual-morale, inclusiv și cea a *demnității* umane a condamnatului. Demnitatea este cunoscută preponderent drept o noțiune morală ce exprimă viziunile fiecărui om ca personalitate, ca atitudine morală deosebită față de sine însuși și a societății față de el, fapt în care se recunoaște valoarea persoanei ca atare. În mediul penitenciar atingerea acestor scopuri întâmpină obstacole din partea societății, care nu poate accepta atitudinea morală a faptei deținutului. Din punct de vedere medical această valoare nu-și pierde viabilitatea, în relația medic-pacient individul privat de libertate mai întâi este pacient și apoi deținut, nu viceversa. În urma cercetărilor realizate s-a constatat că la baza relației deținut-deținut stă anume valoarea demnității umane, percepută de ei din unghiuri diverse. La momentul determinării poziției acestei noțiuni în registrele valorilor constituie un proces investigațional destul de dificil. Aceasta se explică prin rolul fundamental ce-l joacă valoarea demnității umane în societate, în medicină și în mediul penitenciar.

În procesul consilierii spirituale se reliefează câteva valori de ordin spiritual: *răbdarea, smerenia, credința*, etc. Accesându-se aceste valori în procesul asistării spirituale se poate susține habitatul deținutului departe de crizele morale ce predomină în mediul penitenciar. Creșterea potențialului spiritual în conștiința deținutului va redefini axa valorilor morale în detrimentul altor pseudovalori persistente în instituțiile penitenciare. Evaluarea valorilor spirituale se manifestă prin comportamentul deținutului în relație cu el însuși, cu colegii de instituție dar și cu angajații penitenciarului. Categoria de deținuți ce axează aceste valori sunt apreciați în mediul lor, aceștia devenind susținătorii și asistenții bolnavilor terminali sau a celor cu deficiențe locomotorii.

Așa dar, în consilierea spirituală se remarcă o serie de valori ce poartă conotații distincte față de alte sfere de activitate umană. Analiza manifestării respectivelor prezențe spiritual-morale prezintă interes deosebit atât pentru axiologia socio-medicală, cât și pentru bioetică, fapt incontestabil de important în timpul, când se cer adoptate diverse politici de corijare în mediul penitenciar.

Bibliografie

1. **Aluș Maria.** *Conceptul de „calitate a vieții” și relevanța acestuia în dezbaterile bioetice actuale.* În: Studia Universitatis Babeș-Bolyai Bioethica. - Cluj-Napoca: 2011, nr. 2. - P.83-94.
2. **Dicționar** de Filosofie și Bioetică / T.N. Țirdea, P.V. Berlinschi, A.I. Eșanu, D.U. Nisteanu, V.I. Ojovanu. Chișinău: Centrul Editorial Poligrafic Medicina, 2004. 440 p.
3. **Lehtmetts Andres, Pont Jorg.** *Îngrijirea sănătății și etica medicală în penitenciare.* Manual pentru personalul medical și alți angajați ai penitenciarelor, responsabili de bunăstarea deținuților. - Chișinău: S.n., 2016. - 88 p.
4. **Marinoff Lou.** *Întrebări fundamentale: filosofia îți poate schimba viața.* - București: Edit. Trei, 2013. - 592 p.
5. **Ojovanu Vitalie.** *Axiologia și medicina: Dimensiuni teoretico-metodologice.* - Chișinău: UASM, 2012. -304 p.